

Eino Heikkinen 1939–2022

Gerontologian professori emeritus Eino Heikkinen kuoli kotonaan Helsingissä jouluaaton aattona 2022. Hän oli suomalaisen nykygerontologian tienraivaaja, jonka näkemyksellisyys ja rohkeat avaukset vaikuttivat suuresti ikään-tymistutkimuksen kehitykseen ja instituutioihin.

Eino Matti Heikkinen syntyi vaatimattomiin oloihin Ristijärvellä Kainuussa vuonna 1939. Hän kertoi, että kaikki perheen lapset eivät aina voineet mennä ulos samaan aikaan, koska jokaiselle ei ollut omia kenkiä. Heikkinen suoritti lääkärintutkintonsa Turun yliopistossa ja valmistui sieltä lääketieteen ja kirurgian tohtoriksi vuonna 1968. Liikuntatieteiden maisterin tutkinnon hän suoritti Jyväskylän yliopistossa vuonna 1973.

Vaikka jo 1950-luvulla toimineet Eeva Jalavisto ja Anitra Karsten usein aiheellisesti mainitaan suomalaisen vanhenemistutkimuksen perustajaiteinä, alan tutkimus oli vielä 1960-luvulla jokseenkin olematonta. Turun yliopiston sidekudostutkimus suuntautui myös vanhenemiseen, ja siihen aihepiiriin liittyi Eino Heikkisen väitöskirjatutkimus. Vuosina 1971–75 Heikkinen toimi urheilulääketieteen apulaisprofessorina Jyväskylän yliopistossa. Vuonna 1975 Tampereen yliopiston tuoreeseen lääketieteelliseen tiedekuntaan perustettiin Pohjoismaiden ensimmäinen gerontologian professuuri, jonka ensimmäiseksi haltijaksi Heikkinen tuli. Näin alkoi systemaattinen vanhenemisilmiöiden opetus suomalaisessa lääkärikoulutuksessa. Vuonna 1981 Heikkinen palasi takaisin Jyväskylän yliopiston liikuntatieteelliseen tiedekuntaan; hän jäi eläkkeelle gerontologian ja kansanterveyden professorin virasta vuonna 2004.

Eino Heikkisen johtoajatuksia gerontologian tutkimuksessa olivat monitieteisyys ja – sana, jota hän itse usein käytti – kokonaisvaltaisuus. Hän oli vakuuttunut siitä, että vanhenemista voi mielekkäästi tarkastella vain eri tieteenalojen yhteistyöllä. 1970-luvulla oli myös uutta tarkastella vanhenemista monitieteisesti toimintakyvyn muutoksina irrallaan sairauksista. Jyväskylässä Heikkisen lähimpiä työtovereita monitieteisen vanhenemistutkimuksen kehittämisessä ja sen rakenteiden luomisessa olivat kehityspsykologian professori Isto Ruoppila ja sosiologian professori Marjatta Marin; mukana oli myös kasvatustieteen, tilastotieteen ja etnologian senioritutkijoita. Eino Heikkinen näki tärkeänä vanhenemisen asiantuntijuuden parantamisen yhteiskunnassa, ja hän käynnisti Pohjoismaiden ensimmäisen gerontologian maisterikoulutuksen Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa 1991.

Käsitys, että ihmisen ikääntymisen ja terveyden ymmärtäminen edellyttää hänen yhteiskunnallisen asemansa ja sosiaalisen ympäristönsä ymmärtämistä näkyi vahvasti Eino Heikkisen toiminnassa Suomen Akatemian lääketieteellisen toimikunnan puheenjohtajana ja Tieteen keskustoimikunnan jäsenenä 1970-luvulla. Samat periaatteet johtivat hänet myös ajattelemaan, että Suomeen tarvittiin perinteisen Societas Gerontologica Fennica ry:n lisäksi uusi, korostetusti monitieteinen ja vanhenemista koko elämänsämittaisena prosessina tarkasteleva tieteellinen seura. Niin syntyi Kasvun ja vanhenemisen tutkijat ry, jonka ensimmäisenä puheenjohtajana Heikkinen toimi 1980–1985, ja myöhemmin Gerontologia-lehti vuonna 1986.

Eino Heikkinen käynnisti kansainvälisiä vanhenemisen väestö- ja pitkittäistutkimuksia, jotka rakensivat maailmanlaajuisia tutkimusverkostoja myös hänen oppilailleen. Hän johti vuonna 1978 WHO:n Euroopan aluetoimiston aloitteesta syntynyttä The Elderly in Eleven Countries -hanketta, jonka suomalaisen osatutkimuksen aineistoa raportoidaan edelleen. Jyväskylän yliopistossa 1980-luvun alussa tehty kolmen ikäryhmän miesten toimintakykyä käsitellyt tutkimus otti käyttöön vanhenemistutkimuksessa uusia lihasvoiman, aistien ja havaintokyvyn tutkimisen menetelmiä ja loi pohjaa pohjoismaiselle vertailevalle 75/80-vuotiaiden terveyden ja toimintakyvyn tutkimushankkeelle.

Visionäärisenä ja vahvana uudistajana Eino Heikkinen kohtasi myös arvostelua. Hänen suuret ansionsa kuitenkin tunnustettiin lukui-

sina kansallisina ja kansainvälisinä palkintoina, kuten Pohjoismainen gerontologiapalkinto 1992, Pohjoismainen kansanterveyspalkinto 2000, Valtion tiedonjulkistamis-palkinto elämäntyöstä 2004 ja Societas Gerontologica Fennican Eeva Jalavisto -palkinto 2008. Emme voi tietää, miten suomalainen gerontologia olisi kehittynyt ilman Eino Heikkisen panosta, mutta sen tiedämme, että suuri osa nykyisistä vanhenemistutkijoistamme on hänen tieteellisiä lapsiaan tai lapsenlapsiaan. Eino Heikkinen loi pohjan, jonka päälle edelleen rakennamme.

Marja Jylhä ja Taina Rantanen

Kirjoittajat ovat Eino Heikkisen oppilaita ja seuraajia Tampereen yliopiston gerontologian professorina (MJ) ja Jyväskylän yliopiston gerontologian ja kansanterveyden professorina (TR).